

Lovende reacties op *De reis van Syntax Bosselman*

‘In het historische jeugdboek *De reis van Syntax Bosselman* verkent Arend van Dam ons slavernijverleden. De opzet is ambitieus met drie door elkaar lopende verhaallijnen die los van elkaar te lezen zijn, maar elkaar bovenal indrukwekkend aanvullen. [...] Dit deel van ons koloniale verleden had op geen betere manier verpakt kunnen worden.’

– Juryrapport Zilveren Griffel 2019

‘De jury is zeer onder de indruk van dit uitstekend geschreven boek over een urgente en actuele zwarte bladzijde uit onze geschiedenis. De auteur stelt zich kwetsbaar op door zijn aanpak en werkwijze te problematiseren, en dat draagt bij aan de kracht van zijn boodschap.’

– Juryrapport Thea Beckmanprijs 2018

‘Van Dam overstijgt hiermee zijn gebruikelijke werk. *De reis van Syntax Bosselman* is een wijs en bij vlagen indrukwekkend kinderboek over een gevoelig onderwerp, dat iedereen zou moeten lezen.’

– Pjotr van Lenteren, *de Volkskrant* ****

‘Van Dams streven om de slavernijgeschiedenis in al haar facetten te beschrijven levert interessante passages op.’

– *Trouw*

‘Een heel ambitieus boek. Prachtig.’

– Wim Berkelaar, OVT

‘Een zeer gelaagd boek dat menig jonge lezer (maar zeker ook volwassenen, en leerkrachten bij hun lesvoorbereiding over dit onderwerp) een beter beeld geeft van de geschiedenis van de slavernij.’

– Toin Duijx, *Friesch Dagblad*

‘Een verzameling indrukwekkende geschiedenisverhalen.’

– *Lees magazine*

‘Het maakt indruk, de wijze waarop in dit fraai vormgegeven boek de context wordt geschetst van het Nederlandse slavernijverleden. [...] Het imponerende boek mag in geen enkele collectie ontbreken. Meesterwerk van een in het historische domein uitblinkend auteur. Sluit goed aan bij de huidige discussie over de rol van Nederlandse historische figuren bij de slavernij.’

– NBD Biblion

'Van Dam verdiepte zich uitgebreid in de Nederlandse relatie tot slavernij en neemt de lezers mee in zijn research en opvallend genoeg ook in zijn dilemma's. Dat laatste zegt veel over de gevoeligheid van het onderwerp en geeft een prettig soort openheid. [...] Met dit belangrijke boek zet hij zichzelf echt op de kaart.'

– Jaappleest.nl, waardering: 8.0

'Het is waardevol te noemen dat een "witte" auteur deze complexe geschiedenis in een historisch jeugdboek heeft opgetekend.'

– Spinzi.wordpress.com

'*De reis van Syntax Bosselman* is een uiterst boeiend boek. [...] Van Dam noemt het boek een "dossier". Het is volgens hem nog niet af. Daar heeft hij gelijk in: een boek als dit is nooit af, maar hij is al een heel eind gekomen. Een boek om zo hier en daar het schaamrood van op je wangen te krijgen én een boek dat iedereen zou moeten lezen.'

– Lezenisleuk.nl, ****

'Een vlotte schrijfstijl en begrijpelijk taalgebruik zorgen ervoor dat de verhalen prettig leesbaar zijn. Een boek voor de geschiedenisliefhebber thuis, maar ook een boek dat niet in de schoolbibliotheek mag ontbreken!'

– Wijtestenhet.nl

'*De reis van Syntax Bosselman* is een rijk informatief boek over een belangrijk onderwerp. De verhalende vorm brengt de geschiedenis dichtbij. Omdat Van Dam ook uitgebreid de totstandkoming van het boek beschrijft worden feit en fictie goed gescheiden en ook diverse dilemma's toegelicht. Het boek is verzorgd uitgegeven, met een duidelijke indeling, een tijdslijn, veel foto's en prachtige illustraties van Alex de Wolf.'

– Kinderboekenpraatjes.nl

'Dit boek zou iedereen moeten lezen. Arend van Dam vertelt het verhaal van Syntax Bosselman, geardeerd met geschiedenisverhalen en als toegift telkens zijn eigen ontdekkingstocht over dit onderwerp. Heb het nu bijna uit en hoe gek het ook klinkt je kunt en wilt het boek eigenlijk niet wegleggen!'

– Marijn Staps, boekhandel Quist in Bergen

'Naast de vele verhalen boordevol informatie vertelt Arend ook hoe zijn zoektocht naar die informatie verlopen is, een geweldige toevoeging! Het boek is geïllustreerd met fijne tekeningen van Alex de Wolf en daarnaast is er veel (historisch) fotomateriaal in opgenomen. Al met al is het een indrukwekkend, lijvig en prachtig boek over een moeilijk en belangrijk onderwerp. Een absolute must-read voor kinderen vanaf 10 jaar.'

– Dorothé Cras, Utrechtse Kinderboekenwinkel

Arend van Dam

De reis van Syntax Bosselman

Verhalen over de slavernij

Met illustraties van Alex de Wolf

Van Holkema & Warendorf

Eerste druk maart 2018

Tweede druk oktober 2018

Derde druk juli 2019

ISBN 978 90 00 35915 8

ISBN 978 90 00 36101 4 (e-book)

NUR 283

© 2018 Van Holkema & Warendorf

Uitgeverij Unieboek | Het Spectrum bv.

www.arendvandam.nl

www.alexewolf.nl

www.de-leukste-kinderboeken.nl

Tekst: Arend van Dam

Illustraties: Alex de Wolf

Landkaarten binnenwerk: Jeanette Steenmeijer en Alex de Wolf

Vormgeving omslag en binnenwerk: Zeno

Foto's pagina 12, 16, 20, 32, 34, 35, 44, 47, 74, 76, 80, 83, 90, 95, 108, 111, 116,

118, 125, 141, 144, 153, 155, 175, 197, 227, 249, 264, 266, 292, 295, 304

© Rijksstudio Amsterdam

Foto's pagina 88, 147, 149, 172, 228, 303 © Stadsarchief Amsterdam

Foto's pagina 185, 199, 244, 283 © Arend van Dam

De uitgever heeft getracht de beeldrechten te regelen volgens de wettelijke bepalingen. Wie desondanks meent zekere rechten te kunnen doen gelden wordt verzocht om contact op te nemen met Uitgeverij Unieboek | Het Spectrum bv.

Woord vooraf

In de loop van de jaren heb ik allerlei landen bezocht waar het slavernijverleden nog altijd springlevend bleek te zijn: Amerika, Suriname, de Antillen, Ghana...

Waarom werden mensen tot slaaf gemaakt? Wat was de rol die Nederland speelde in de slavenhandel? In landen als Spanje en Portugal was de handel in mensen gewoon zichtbaar. De Spanjaarden en de Portugezen hielden zwarte huis-slaven. In Nederland was slavernij verboden. Maar buiten de grenzen van het land golden andere regels – en er was veel geld te verdienen aan het kopen en verkopen van mensen.

Als iemand wist welke gevolgen de slavernij had voor het leven in zijn land, dan was het wel Syntax Bosselman. In 1883 woonde hij samen met zevenentwintig Surinaamse landgenoten in een circustent in Amsterdam. De Nederlanders vergaapten zich aan de ‘inboorlingen’.

En de Surinamers? Hoe vonden die het om zo ver van huis aan het Nederlandse volk getoond te worden? Op die vraag probeer ik in dit boek antwoord te geven. Het is wel een boek met een gebruiksaanwijzing geworden.

Je kunt dit boek op verschillende manieren lezen: gewoon van het begin tot het eind, of:

1. Lees alleen de hoofdstukken die beginnen met '1883' als je de belevenissen van Syntax en de anderen in Amsterdam wilt volgen.
2. Lees alleen de geschiedenisverhalen. In grote sprongen reis je door de tijd, van het jaar 1590 tot en met de afschaffing van de slavernij in 1863.
3. Wil je weten hoe het boek is ontstaan? Lees dan alle commentaren, brieven, reisverslagen, interviews en e-mails die tussen de verhalen door staan. Zo kom je alles te weten over de bronnen waarop ik de verhalen heb gebaseerd en hoe mijn eigen reis door de tijd is verlopen.

Arend van Dam

Inhoud

1883. Op reis 13

Hulp van meneer Tillema 18

Feest op schoenen, 1863 24

1883. Onderweg 33

Een vraag aan professor Gloria Wekker 38

1883. Aankomst in Amsterdam 43

Een stapel boeken 50

De Houtman en De Houtman in Spanje, 1590 52

De Compagnie van Verre, 1595 60

De oprichting van de WIC, 1621 68

1883. De opening 75

Uit het archief 78

1883. Het gamelanorkest	81
<i>Op zoek naar Coen</i>	86
1883. Een standbeeld voor een held	89
<i>Door de Coentunnel</i>	94
Een smet op mijn blazoën, 1607	96
1883. Jacqueline leest de kranten	108
<i>Een bezoekje aan het Mauritshuis</i>	115
1883. Nederland-Brazilië	119
Mijn zeven tropenjaren, 1637-1644	130
<i>Nieuws uit Suriname</i>	140
1883. De Franse fotograaf	145
<i>Op weg naar Kaapstad</i>	150
Kaap de Goede Hoop, 1652	156
<i>Een stad vol beelden</i>	164
1883. De nobele wilde	173
<i>Over indianen in Suriname</i>	184
De Vrede van Breda, 1667	186
<i>Een gesprek met Michiel de Ruyter</i>	195
Jan Dekker, een blanke slaaf in Marokko, 1743	200
<i>Over witte slaven en zwarte slaven</i>	212
Tula en de opstand, 1795	216

1883. Een zwarte bediende in het Rijksmuseum 227

Kwasi en Kwame, twee Ghanese prinsen, 1837 232

Reisverslag uit Ghana 243

1883. De opstand van de Marrons 246

Elisabeth Moendi 262

1883. Elisabeth vertelt haar verhaal 263

Onder contract, 1872 268

1883. Boeren met baarden 279

Na de afschaffing van de slavernij 287

1883. De laatste twee weken 291

De kleindochter van Richard en Amalia 300

1883. De terugreis 304

Nawoord 311

Nawoord bij de tweede druk 313

Nawoord bij de derde druk 317

Zo mooi als het woud is, zo gevaarlijk de vluchtroute.

Maar alles beter dan naar de baas terug te moeten.

Lang geleden dat ik vrij, vrijuit kon spreken.

‘Wij gaan niet terug, nooit meer terug.’

We zijn er.

Uit: ‘We zijn er’ van Typhoon

Waterkant in Paramaribo, geschilderd door Jacob Eduard van Heemskerck van Beest. Hier ging Syntax Bosselman aan boord

1883. Op reis

De dag waarop Syntax Bosselman aan boord van het stoomschip met de naam *Afrique* gaat, voelt hij zich voor het eerst in zijn leven een vrij man. Hij kan doen en laten wat hij wil. Deze kans om een reis te maken naar het verre Amsterdam heeft hij dan ook met beide handen aangegrepen.

William Mackintosh, de organisator van de reis, houdt hem meteen op de loopplank staande. ‘Zodra je je eigen spullen aan boord hebt gebracht, heb ik je hulp even nodig.’

Syntax heeft niet veel spullen bij zich. Mevrouw Schuurman heeft hem aan een koffer geholpen. Daarin heeft hij alle kleren gepakt die hij bezit. Mevrouw stopte hem nog wat extra kleding toe. ‘Die draagt mijn man toch niet meer,’ zei ze. Terwijl ze de hemden en broeken voor hem opvouwde, heeft hij nog eens naar haar gekeken. Misschien wel voor het laatst. Ze is een goede mevrouw voor hem geweest. Ze zijn samen opgegroeid. Zij, de dochter van een plantage-eigenaar. Hij, een slaven-

1590

kind. Na de afschaffing van de slavernij heeft hij nog tien jaar op Nieuw Weergevonden gewerkt. Hij was vijftig toen mevrouw hem meenam naar de stad. Ze was het leven op de koffieplantage beu. Hij werd haar persoonlijke bediende. Hij droeg haar boodschappen. Veegde het erf. Allemaal vrijwillig. Tegen een kleine vergoeding.

1595

1602

1607

Nu zijn ze allebei zestig.

1621

‘Waarom ga je niet mee naar Amsterdam?’ vroeg ze hem op een dag.

1637

1644

1652

1667

1743

1795

1837

1863

1872

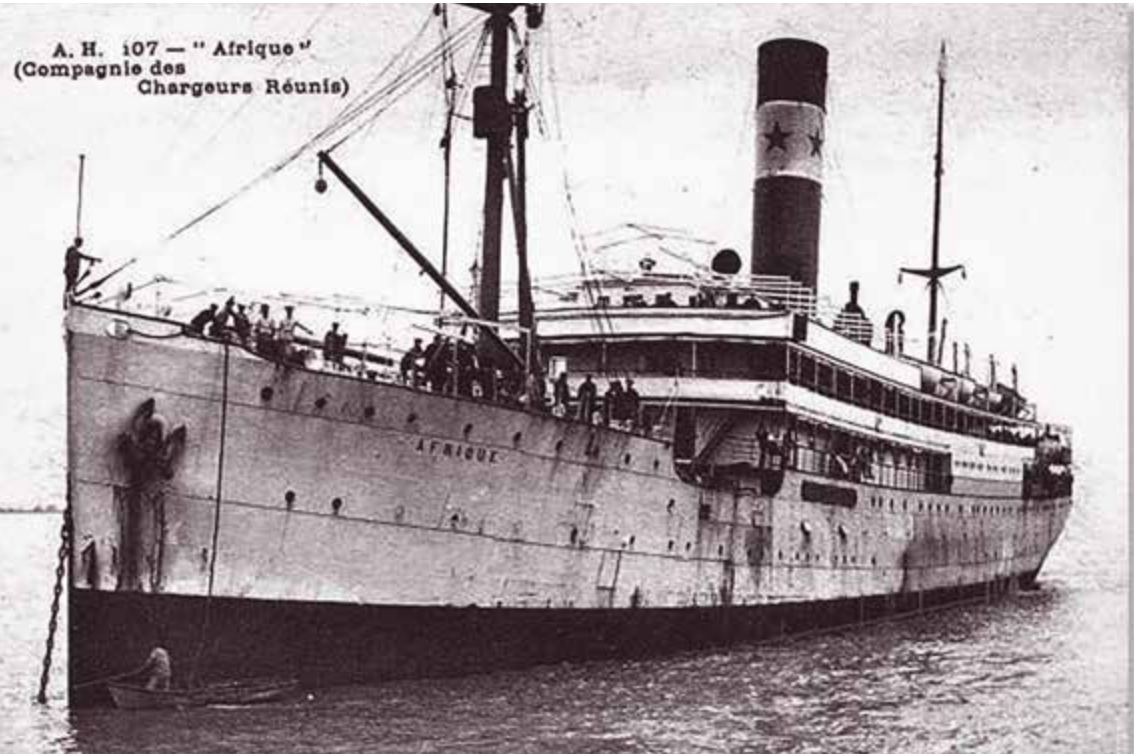
1883

Hij begreep meteen wat ze bedoelde. Het nieuws gonsde al een tijdje door de stad. ‘Er is een man, ene William Mackintosh, misschien ken je hem wel... Hij heeft een indiaanse moeder en een Schotse vader. Zijn familie is eigenaar van plantage Inverness. Hij ronselt mensen voor een reis naar Holland, ze houden daar een tentoonstelling, voor landen over de hele wereld. En daar zoeken ze mensen voor, van allerlei rassen, het schijnt dat ze allemaal feestelijk ontvangen zullen worden door de koning zelf, als een soort eregasten. En, nou ja, als dat geen eer is...’

HEDEN

Als Syntax de loopplank oversteekt, terug naar de wal, ziet hij op de kade bekende gezichten. Zo is daar Johannes Kojo, die door iedereen Kodjo genoemd wordt. De jongen is hooguit een jaar of dertien. Hij wordt door zijn moeder uitgezwaaid. Waarom ze haar zoon op avontuur stuurt? Syntax begrijpt het wel. Ze heeft veel monden te voeden. Ze hoopt dat de jongen terug zal komen met wat levenservaring én met wat geld. Hollands geld. Een belofte van een betere toekomst.

‘Kodjo,’ roept de moeder haar zoon toe, ‘je kunt niet

Stoomschip Afrigue

alle mensen vertrouwen. Let goed op. Kijk om je heen. Zorg dat je geen moeilijkheden krijgt. Kom veilig terug.'

'Ja, mama,' roept Kodjo terug. 'Met een koffer vol geld.'

Dan richt ze plotseling het woord tot Syntax: 'Kunt u niet een oogje op mijn jongen houden, meneer Bosselman?'

Syntax knikt. Natuurlijk zal hij zich over de jongen ontfermen.

En kijk, daar is ook Jacqueline Ricket, de goedgebekte fruitverkoopster. Wie kent haar niet? Ze heeft haar doch-

1590

1595

1602

1607

1621

1637

1644

1652

1667

1743

1795

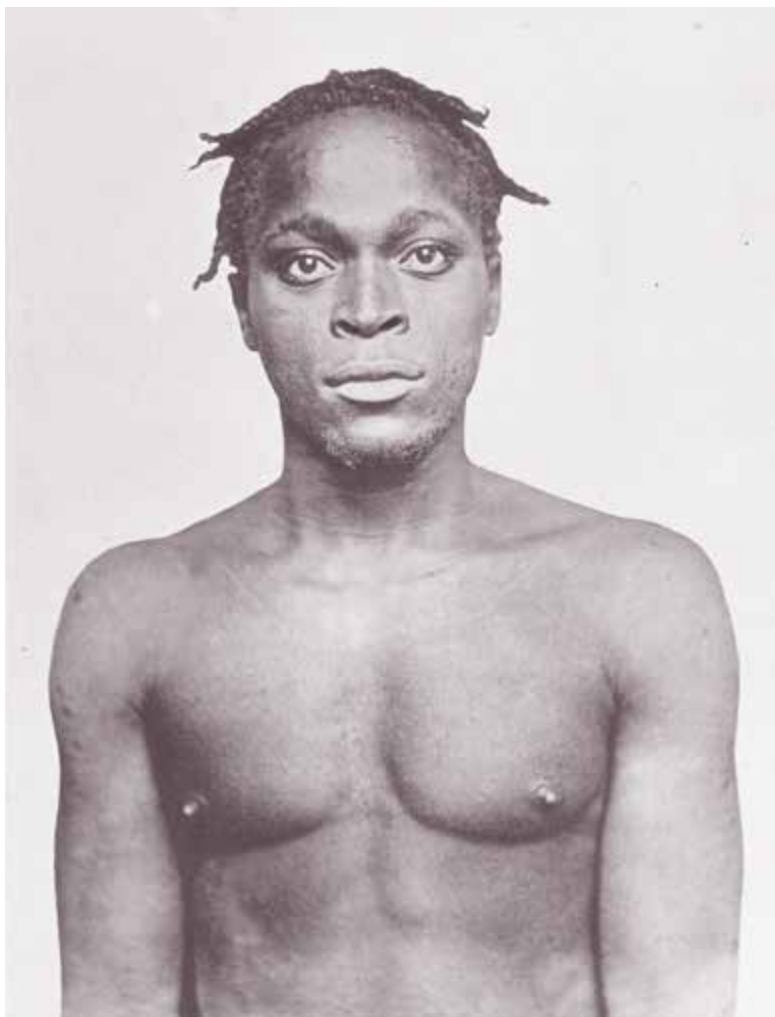
1837

1863

1872

1883

HEDEN

Kwamina uit Sarakreek was een van de landgenoten van Syntax die de reis naar Amsterdam maakte

tertje Lina van drie op de arm. Syntax helpt haar met het aan boord brengen van haar bagage.

Daarna steken alle mannen – ondertussen zijn ook Richard Mazer en Kwamina, een jonge Saramacaner uit

Sarakreek aangekomen – de handen uit de mouwen.

Er wordt hout aan boord gebracht waar straks in Holland hutten van gebouwd zullen worden. En ook een paar balen met palmladeren voor de daken. Kisten met gereedschap, trommels, krukjes, huisraad en zelfs een paar boomstammen om later kano's van te maken.

Als dat allemaal is gedaan, verzamelt de groep zich aan dek.

Meneer William richt het woord tot hen: 'Ik heet jullie van harte welkom op dit schip dat ons helemaal naar Frankrijk zal brengen. Daarna is het nog een lange reis met de trein naar Amsterdam. Ik hoop dat jullie er allemaal aan zullen meewerken om van deze reis een mooi avontuur te maken. We kunnen de hele wereld laten zien hoe wij in Suriname met elkaar omgaan. Laten we hopen dat we over acht maanden gezond en wel hier op de kade zullen terugkeren.'

Alsof het zo is afgesproken, klinkt meteen daarop de scheepshoorn. Een keer, twee keer, drie keer. Langzaam glijdt de *Afrique* weg van de kade. De reis is begonnen...